

מחקרי בריאות הנפש ורוחה נפשית

מכון מאיירס-ג'וינט-ברוקדייל

מזמיני המחקר:

- משרד החינוך
- בין-משרדי
- משרד האוצר
- המוסד לביטוח לאומי
- משרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי
- שירותי בריאות כללית
- הג'וינט
- משרד הבריאות
- משרד הרווחה והביטחון החברתי
- ביוזמת המכון

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | חשוון תשפ"ו | נובמבר 2025

1 קידום שלומות של מורים: סקירת ספרות בין-לאומית

חוקרות: ד"ר רות ברוך קוברסקי ודליה בן רבי

מזמיני המחקר: לשכת המדענית הראשית במשרד החינוך

רקע: הסקירה עסקה בנושא שלומות מורים בזמן שגרה, כלומר רווחתם התעסוקתית של מורים, שבאה לידי ביטוי בשביעות רצון, תפקוד מקצועי וחוסן אישי.

מטרת המחקר: להגדיר את מושג השלומות, לזהות גורמים המשפיעים עליה ולבחון התערבויות לקידומה.

שיטה: סקירה רחבה של מחקרים, מטה-אנליזות ומסמכי מדיניות בין-לאומיים לצורך גיבוש תמונה מקיפה של המצב הקיים וההתערבויות האפשריות לשיפור שלומות המורים.

ממצאים עיקריים: שלומות המורים משפיעה לא רק על רווחת המורה אלא גם על התלמידים ועל מערכת החינוך כולה. ההתערבויות שנמצאו יעילות משלבות בין תמיכה אישית למורים ובין שינויים ארגוניים ותרבותיים בבתי הספר. ההמלצות כוללות פיתוח מקצועי, שיתוף מורים בקבלת החלטות, חיזוק יחסים בין-אישיים, טיפול עצמי כחלק מהשגרה, דאגה לתנאי עבודה ושכר ופיתוח מדיניות מתמשכת להערכת שלומות מורים.

תרומה למדיניות: הסקירה תשמש בסיס לפיתוח מדיניות והתערבויות לקידום שלומותם של מורים במערכת החינוך.

2 מודל לוגי: מרכזי חוסן

חוקרים: בן אלפסי, מעיין סרבר, ד"ר טל ארזי

מזמיני המחקר: הוועדה העליונה של מרכזי החוסן

רקע: מרכזי החוסן בישראל הוקמו לאחר 2006 כמענה לצרכים נפשיים וקהילתיים של אנשים המתגוררים באזורים תחת איום ביטחוני מתמשך, ומשמשים חלק ממערך החוסן הלאומי.

מטרת המחקר: לפתח מודל לוגי המתאר את תאוריית השינוי של המרכזים, מגדיר את אוכלוסיות היעד, מטרת ההתערבות והתפוקות הרצויות.

שיטה: ראיונות, תצפיות וסקירת מסמכים.

ממצאים עיקריים: בתהליך גיבוש המודל הלוגי עלה כי המרכזים מהווים מסגרת אינטגרטיבית המחברת בין טיפול נפשי, פיתוח קהילה והיערכות לחירום, ומאפשרת תגובה גמישה ויעילה לצרכים מקומיים. כיום נערך מחקר המשך, המבקש להעריך את עבודת מרכזי החוסן ובמסגרתו נערכים ראיונות עם אנשי מקצוע, סקרים כמותיים וניתוח מידע מנהלי.

תרומת המחקר: המודל הלוגי היווה תשתית תיאורטית לגיבוש מדיניות של הוועדה העליונה לצורך תכנון עבודת המרכזים הקיימים ופתיחת מרכזים חדשים.

3 איתור מוקדם של אוטיזם ועיכובים התפתחותיים בילדים

חוקרים: ד"ר ליטל ברלב, ד"ר רותם נגר אידלמן, ד"ר יאיר צדקה, ד"ר גיא עמית (מכון ברוקדייל, מכון INSPIRE להתפתחות הילד, מכון המחקר KI, המרכז הלאומי לחקר האוטיזם, הג'וינט)
מזמיני המחקר: משרד האוצר, משרד הבריאות, משרד החינוך, משרד הרווחה והביטחון החברתי, המוסד לביטוח לאומי

רקע: מחקר SEEDS (Study of Early Effects of Developmental Support) צמח על רקע הצורך בזיהוי מוקדם והתערבות יעילה לילדים בסיכון לעיכובים התפתחותיים ולאוטיזם, תחום שבו חסרים נתונים מבוססי-ראיות בהיקף לאומי.

מטרת המחקר: לבחון את היעילות ועלות-התועלת של מודלים שונים להתערבות מוקדמת, כדי לייעל את המענה הציבורי לילדים בסיכון ולהניח בסיס למדיניות אחידה בתחום ההתפתחות.

שיטה: במחקר אשכולות מדורג שיימשך כארבע שנים, ישתתפו תינוקות בני 9–18 חודשים שיזוהו באמצעות אלגוריתמים חדשניים במערכות טיפות החלב. הם יחולקו לארבע זרועות התערבות: סייעת אישית במעון רגיל, מעון מתמחה, התערבות בטיפת חלב וטיפול שגרת.

תרומה למדיניות: הממצאים צפויים לספק המלצות מבוססות ראיות וניתוח עלות-תועלת לאומי, שיתרמו לעיצוב מדיניות ההתערבות המוקדמת בישראל.

4 מענים בקהילה לאנשים המתמודדים עם משבר נפשי חריף: סקירה בין-לאומית

חוקרות: הילה רימון-גרינשפן, יעל קורן

מזמיני המחקר: משרד האוצר

רקע: בעולם פותחו מענים המהווים חלופות לאשפוז פסיכיאטרי אקוטי, על רקע חוויות אשפוז קשות ועלויות גבוהות של אשפוז פסיכיאטרי מוסדי. חלופות האשפוז בקהילה במהותן פועלות לטיפול במסגרת הקהילה ולשילוב בה. גם אימוץ גישת ההחלמה בבריאות הנפש – גישה הרואה באדם שותף מרכזי ושווה לאנשי המקצוע בתהליך ההתמודדות עם המוגבלות הנפשית שלו – וכן תהליכי אל-מיסוד המתרחשים בעולם החל משנות החמישים של המאה הקודמת תרמו לפיתוח המענים בקהילה.

מטרת המחקר: לספק תמונת מצב עדכנית ומקיפה של מודלים רווחים בעולם שנועדו לתת מענה בקהילה למבוגרים בעת משבר נפשי חריף.

שיטה: סקירה בין-לאומית של מאמרים אקדמיים ופרסומים גלויים באתרי אינטרנט, כגון דוחות מחקר וספרות אפורה; ראיונות חצי מובנים עם אנשי מקצוע, אקדמיה וחברה אזרחית

ממצאים עיקריים: את מגוון המענים אפשר לחלק למענים במסגרת שהייה ומענים שאינם במסגרת שהייה, והם מבוססים על תפיסות עולם וגישות חדשניות לצורך הבנת המשבר החריף וטיפול בו. מגוון המענים בקהילה יכול לתת מענה מותאם לכלל צרכני שירות ולצורכיהם הייחודיים.

תרומה למדיניות: ממצאי הסקירה יכולים לסייע למקבלי החלטות במשרד הבריאות ללמוד על מגוון המענים בקהילה למשבר נפשי חריף, מגמה שנמצאת בעלייה בעקבות מלחמת חרבות ברזל.

5 זקנים ששכלו את ילדיהם הבוגרים

חוקרות: ד"ר שירלי רזניצקי, ד"ר יואה שורק, ד"ר יפית כהן, אורטל טופורק-בר
מזמיני המחקר: המוסד לביטוח לאומי

רקע: מלחמת חרבות ברזל העלתה למודעות הציבורית את הקושי המתלווה לאובדן ושכול ואת הצורך בפיתוח דרכי התמודדות. לצד זאת, גברה המודעות לאובדן שאינו מוכר ואינו מזכה בקבלת טיפול במערכות הציבוריות, כגון אובדן בגיל הזיקנה של ילד על רקע מחלות, תאונות והתאבדויות.

מטרת המחקר: להוסיף ידע על השפעות אובדן ילד בגיל הזיקנה במעגלים שונים ולסייע בפיתוח התערבויות מותאמות.

שיטה: סקירת ספרות מקיפה בתחום; 22 ראיונות עומק חצי מובנים עם זקנים ששכלו את ילדיהם; 3 ראיונות עומק עם אנשי מקצוע מהתחום.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים.

תרומה למדיניות: ממצאי המחקר צפויים לתרום להבנה מעמיקה של צורכי הזקנים המתמודדים עם שכול אזרחי בעקבות אובדן ילד, ולספק בסיס לפיתוח מדיניות חברתית ותוכניות התערבות מותאמות. הממצאים יכללו המלצות יישומיות בנוגע לדרכי התערבות עם זקנים המתמודדים עם שכול אזרחי.

6 טראומה בגיל הרך

חוקרות: פידא ניג'ם-אכתילאת, אורטל טופורק-בר וד"ר יואה שורק

מזמיני המחקר: מנהל מחקר ותכנון בביטוח הלאומי והקרן לילדים ונוער בסיכון

רקע: בשנים האחרונות גוברת ההכרה ברגישותם ובפגיעותם של ילדים בגיל הרך ובצורך במענים ייחודיים לשמירה על רווחתם.

מטרת המחקר: למפות את הידע הקיים בנושא טראומה בגיל הרך, לזהות פערים במענים ובידע מקצועי, ולהציע כיוונים למדיניות ולפיתוח שירותים.

שיטה: 15 ראיונות עומק עם קובעי מדיניות ואנשי מקצוע וסקירת ספרות מקיפה של מחקרים בין-לאומיים.

ממצאים עיקריים: הסקירה הצביעה על פגיעותם המיוחדת של ילדים צעירים, על חשיבות האיתור המוקדם, עבודה רב-מערכתית ותמיכה בהורים, לצד מחסור בשירותים והכשרות ייעודיות בישראל.

תרומה למדיניות: הממצאים וההמלצות ישמשו בסיס לקול קורא של הקרן לכיתוח שירותים חדשניים ולגיבוש מדיניות לאומית מבוססת-ראיות בתחום הטראומה בגיל הרך.

7 להתבגר בצל מלחמה: השפעות מצבי חירום ואסון על צעירים

חוקרות: ברכי בן סימון ואורטל טופורק בר

מזמיני המחקר: משרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי

רקע: בעקבות מלחמת חרבות ברזל עלה הצורך בהבנת האתגרים הייחודיים הניציבים בפני צעירים במצבי חירום ואסון, המושפעים משלב חיים רגיש ופגיע במיוחד.

מטרת המחקר: להציג תמונת מצב עדכנית על השפעות מצבי חירום על חיי צעירים, ולזהות תחומי פגיעות וחוסן מרכזיים לצורך פיתוח מענים מותאמים.

שיטה: סקירת ספרות מקיפה מהארץ ומהעולם, שהתמקדה בהשפעות מצבי חירום על תחומי חיים כמו בריאות הנפש, תעסוקה, השכלה, דיור, יחסים משפחתיים וגיבוש זהות.

ממצאים עיקריים: נמצא כי צעירים מהווים אוכלוסייה פגיעה בשל חוסר יציבות כלכלית ורגשית, וכי מגדר, אתניות ורקע חברתי משפיעים על ההתמודדות. חוסן אישי, תמיכה חברתית והתנדבות נמצאו כמקורות כוח מרכזיים.

תרומה למדיניות: ההמלצות מדגישות חיזוק מערכות תמיכה, פיתוח מענים מותאמים לצעירים במצבי חירום ועידוד מעורבות חברתית וקהילתית ויכולות לשמש את רשות הצעירים במשרד נגב גליל וגורמים נוספים.

8 השפעות מלחמת חרבות ברזל על הצעירים בישראל

חוקרים: ברכי בן סימון וד"ר וצ'סלב קונסטנטינוב

מזמיני המחקר: רשות הצעירים במשרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי

רקע: עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל גיסו מאות אלפי צעירים, ורבים נפגעו ישירות מהמתקפות ומהשפעותיהן החברתיות והכלכליות.

מטרת המחקר: לבחון את השפעות המלחמה על חייהם של צעירים בישראל, תוך איתור תחומי פגיעה וחוסן, לצורך פיתוח מענים ממוקדים ותמיכה אפקטיבית.

שיטה: סקר מקוון בקרב מדגם מייצג של 701 צעירים יהודים וערבים בני 18-34, שבחן היבטים תעסוקתיים, לימודיים, נפשיים וחברתיים.

ממצאים עיקריים: הממצאים מצביעים על פגיעה נרחבת: 28% איבדו את עבודתם, 23% ויתרו על לימודים, מחצית דיווחו על החמרה במצבם הנפשי ו-53% על פגיעה כלכלית. עם זאת, 65% דיווחו על אופטימיות לעתיד, 91% על רשת תמיכה חברתית ו-61% נטלו חלק בהתנדבות.

תרומה למדיניות: הסקר שימש להבנת הצורך בתמיכה בצעירים בישראל. ההמלצות קוראות לגיבוש תוכניות שיקום ותמיכה בתחומי תעסוקה, השכלה ובריאות נפשית, עם דגש על קבוצות פגיעות במיוחד – נשים, ערבים, תושבי פריפריה ואנשים עם מוגבלות.

9 צעירים על גבול הלבנון: תמונת מצב

חוקרים: ברכי בן סימון וד"ר וצ'סלב קונסטנטינוב

מזמיני המחקר: רשות הצעירים במשרד הנגב, הגליל והחוסן הלאומי

רקע: עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל פינו עשרות אלפי תושבים מיישובי גבול הצפון, ובהם כ-17 אלף צעירים בני 18-34. הפינוי והלחימה גרמו לשיבוש עמוק בחיי הצעירים, שהושפעו מהאובדן, מחוסר הוודאות ומחיים בתנאי מעבר ממושכים.

מטרת המחקר: להבין כיצד חוויית הפינני משפיעה על תחומי החיים, החוסן האישי והקהילתי, ולזהות את הצרכים המרכזיים של צעירים באזורי עימות לצורך תכנון שירותים ותמיכה מתאימים.

שיטה: סקר מקוון בקרב צעירים שפנו. הסקר נערך בשיתוף מרכז הידע האזורי גליל מזרחי.

ממצאים עיקריים: נמצאה פגיעה ניכרת ביציבות החיים: 53% פונו מביתם, 85% שינו מקום מגורים ו-67% אינם מתכננים לחזור או טרם החליטו. 75% דיווחו על החמרה במצב הנפשי ו-55% על ירידה בתחושת החוסן. עם זאת, 89% דיווחו על תמיכה חברתית ו-60% על רצון להיות מעורבים בעיצוב עתיד קהילתם.

תרומה למדיניות: ממצאי הסקר שימשו בסיס לפיתוח שירותים ותוכניות תמיכה לצעירים על גבול הלבנון, תוך דגש על תעסוקה, דיור, תמיכה נפשית ושיתוף בתהליכי שיקום וקבלת החלטות.

10 בריאות הנפש בתקופת מלחמת חרבות ברזל - סקר מתמשך

חוקרים: הדר סמואל, סיגל אלון סידליק, פרופ' דנה צור ביתן, ד"ר וצ'סלב קונסטנטינוב, ד"ר ירדן לוינסקי, ינאי גורליק, רעות אוחנה, פרופ' רן בליצר

מזמינים: מחקר משותף של מכון ברוקדייל ומכון כללית למחקר

רקע: מלחמת "חרבות ברזל" המתמשכת הגדילה מאוד את הצורך בטיפול נפשי. כדי לספק שירותים מותאמים לצרכי האוכלוסייה, יש להעריך את מצב בריאות הנפש באוכלוסייה ולבחון מגמות לאורך זמן.

מטרות: להעריך את שיעורי הסובלים מתסמינים של דיכאון, חרדה ופוסט-טראומה וכן פגיעה בתפקוד על רקע המצב הנפשי לאורך זמן; לזהות גורמי סיכון לפיתוח תסמינים, החמרה והחלמה; ולבחון את דפוסי הפנייה לקבלת טיפול לאורך זמן.

שיטה: סקר בקרב מדגם מייצג שנערך באמצעות חברת פאנל אינטרנטית. שאלון הסקר נשלח לנדגמים בארבע נקודות זמן עד כה (ינואר 24, מאי 24, אוקטובר 24 ויולי 25) וכלל כלים מתוקפים להערכת תסמינים ופגיעה בתפקוד וכן מידע על חשיפה לאירועי המלחמה והיבטים דמוגרפיים.

ממצאים: לאורך המחקר נמצאה ירידה בשיעור בעלי התסמינים, אך שיעור המדווחים על פגיעה חמורה בתפקוד נותר על כ-20% מן האוכלוסייה, ובעיקר בקרב בעלי תסמינים חמורים. ניתוחים רב-משתניים העלו כי נשים, צעירים וערבים בעלי הכנסה נמוכה, מי שנחשפו אישית לאירועי השבעה באוקטובר 2023, מי שנחשפו לתכנים קשים במדיה, מי שדיווחו על עבר בבריאות הנפש ומי שדיווחו על קושי להתמודד עם המצב נמצאים בסיכון גבוה יותר לחציית סף קליני. בסך הכול 26% מן המשיבים דיווחו שקיבלו מענה טיפולי כלשהו בשנה הראשונה למלחמה. שיעור זה היה גבוה יותר (44%) בקרב מי שחצו סף קליני לדיכאון, חרדה או פוסט-טראומה.

תרומה למדיניות: הנתונים מאפשרים לקופות החולים ולמשרד הבריאות לפעול לתכנון כוח אדם ופריסת שירותים, לאיתור קבוצות בסיכון גבוה ולהכוונתם למעקב ולשירותים לאורך זמן.

11 מיפוי צרכים, חסמים וגורמי חוסן בתחום בריאות הנפש בקרב יוצאי אתיופיה

חוקרים: ד"ר אורן הלר, איילת מולדבסקי (אונ' בן-גוריון), שלי אינגדאו (אונ' חיפה), שקד לובוצקי, הדר סמואל
מזמיני המחקר: ג'וינט-ישראל מעבר למגבלות

רקע: למרות השכיחות הגבוהה של מצוקות נפשיות ואובדנות בקרב יוצאי אתיופיה, נרשם תת-שימוש משמעותי בשירותי בריאות הנפש – ככל הנראה בשל חסמים תרבותיים, חברתיים ומערכתיים. כתוצאה מכך, המערכת פוגשת רבים מהקהילה רק במצבים קליניים חמורים.

מטרת המחקר: למפות את הצרכים, החסמים (כמו סטיגמה, פערים תרבותיים, חוסר אמון) וגורמי החוסן (כמו תמיכה משפחתית/קהילתית) שעשויים להשפיע על פנייה לשירותי בריאות הנפש בקרב צעירים (18-40) יוצאי אתיופיה.

שיטה: מחקר משולב. שלב כמותי יכלול סקר טלפוני (N=100-150) ושלב איכותני יכלול ראיונות עומק עם מתמודדים, בני משפחה ואנשי מקצוע.

תרומה למדיניות: הממצאים יסייעו בגיבוש המלצות קונקרטיות להתאמה תרבותית של שירותי בריאות הנפש (איתור, אבחון וטיפול), להנגשתם ולחיזוק האמון במערכת בקרב הקהילה, לטובת שיפור בריאותם ורווחתם הנפשית של יוצאי אתיופיה בישראל.

12 סקר ארוך טווח חברתי-כלכלי (גל 7): השפעת מלחמת חרבות ברזל על בריאות נפשית וחוסן

חוקרים: ד"ר אורן הלר, דנה קצוטי (אונ' קולומביה), איילת מולדבסקי (אונ' בן-גוריון) מזמיני המחקר: ג'וינט-ישראל מעבר למגבלות

רקע: הגל השביעי של סקר ארוך המתבצע מאז 2020. גל זה מתמקד בהשפעות מלחמת "חרבות ברזל".

מטרת המחקר: בחינת ההשפעות המקיפות של המלחמה על החברה הישראלית, בהיבטים חברתיים-כלכליים ובהיבטי חוסן ובריאות נפשית, וניתוח המתאמים בין חשיפה לאירועי המלחמה לשינויים בחוסן הכלכלי והנפשי.

שיטה: סקר פאנל ארוך אינטרנטי בקרב מדגם מייצג של כ-2,400 משיבים, בתוספת דגימת יתר של כ-1,300 משיבים מאוכלוסיות פגיעות.

מצאים עיקריים: בהשוואה בין התקופות שלפני ואחרי המלחמה נרשמה הרעה במצב הנפשי באוכלוסייה בפרמטרים שונים. כמו כן ניתוח לפי חשיפה לאירועי המלחמה (הן ב-7.10 והן בתקופה שאחריו) מראה מתאם בין מידת ואופי החשיפה למדדים שונים של בריאות ורווחה נפשית.

תרומה למדיניות: הממצאים יסייעו בעיצוב מדיניות והתערבויות להקלת השפעות המלחמה, ויונגשו למשרדי ממשלה ורשויות מקומיות לטובת הרחבת האימפקט בתחום בריאות הנפש.

13 מניעה וקידום בריאות הנפש: סקירה בין-לאומית של תוכניות לאומיות

חוקרות: הילה רימון-גרינשפן וד"ר מריאלה יאבו

מזמיני המחקר: ג'וינט-ישראל מעבר למגבלות

רקע: בשלושים השנים האחרונות חלה בעולם עלייה מתמשכת ועקבית בדיווח על מצוקות נפשיות. פרוץ מגפת הקורונה הוביל לעלייה ניכרת בצורך בטיפול נפשי

ובביקוש לו בקרב האוכלוסייה הכללית בישראל ובעולם. מלחמת חרבות ברזל אשר פרצה בשבעה באוקטובר 2023 בישראל הביאה למצוקה נפשית מיידית בקרב קהלים רבים וצפוי כי תהיה לה השפעה רבה על מצבם הנפשי גם בשנים הבאות.

לטיפול בקשיים נפשיים בשלב מוקדם ככל האפשר יש חשיבות רבה במניעת התפתחות של מצב נפשי כרוני. נמצא כי לתוכניות מניעה וקידום בריאות נפש כדאיות כלכלית וכי השפעתן על בריאות הנפש היא רבה. על כן תוכניות אלו נתפסות כיום כאסטרטגיה מרכזית להתמודדות עם העלייה בדיווח על מצוקות נפשיות.

מטרה: לסקור תוכניות לאומיות למניעה ולקידום בריאות הנפש במדינות נבחרות ועבור אוכלוסיות שונות.

שיטה: סקירה בין-לאומית של מאמרים אקדמיים ופרסומים גלויים באתרי אינטרנט, כגון דוחות מחקר ומידע על תוכניות לאומיות לבריאות הנפש (ספרות אפורה) ועל רכיבים בהן הקשורים לאיתור, מניעה וקידום בריאות הנפש.

תרומה למדיניות: הסקירה יכולה לשמש בסיס לקביעת מדיניות ותכנון שירותים בתחום המניעה והאיתור המוקדמים.

14 מענים למשפחות שבהן אדם עם מוגבלות שייעודם קידום חוסן משפחתי ושימורו

חוקרות: ד"ר רותם נגר אידלמן, נורית גדג', יעל קורן

מזמיני המחקר: ג'וינט-ישראל מעבר למגבלות

רקע: אדם עם מוגבלות, ככל אדם, מושפע ממשפחתו ומשפיע עליה, ולכן המשפחה חווה יחד עימו את ההשפעות המערכתיות, החברתיות והאישיות הנובעות מן המוגבלות. יכולתה של המשפחה להתמודד עם השפעות אלו תלויה במה שמכונה "חוסן משפחתי": היכולת של המשפחה לעמוד באתגרי החיים. ג'וינט ישראל מעבר למגבלות, מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה, אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות ואגף א' חינוך מיוחד במשרד החינוך החלו תהליך משותף במטרה לחזק חוסן משפחתי של משפחות שבהן אדם עם מוגבלות. במסגרת תהליך זה הזמין ג'וינט ישראל מעבר למגבלות

ממכון ברוקדייל מחקר שיעסוק במענים המקדמים ומשמרים חוסן משפחתי בקרב משפחות בישראל שבהן אדם עם מוגבלות.

מטרות: למפות את המענים המקדמים ומשמרים חוסן משפחתי בקרב משפחות שבהן אדם עם מוגבלות; לזהות את ההיבטים והשירותים הדורשים פיתוח, הן בקשר למענים קיימים הן בקשר למענים חסרים.

שיטה: שיחות היועצות עם אנשי אקדמיה, אנשי מקצוע בתחום המוגבלויות, בעלי תפקידים ופעילים חברתיים; סקירה של מאמרים אקדמיים ושל פרסומים גלויים באתרי אינטרנט של משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, ארגונים נותני שירות ומכוני מחקר; ניתוח תמטי של 95 ראיונות שבוצעו לצורך מחקר זה או במחקרים קודמים עם אנשי מקצוע בתחום המוגבלות, בני משפחה של אנשים עם מוגבלות ואנשים עם מוגבלות.

צוות המחקר עיבד את הנתונים לפי מודל חוסן משפחתי יישומי. המודל מתבסס על מפת ידע בנושא חוסן משפחתי שיזמו תחום משפחות בג'וינט-אשלים ומינהל שירותים אישיים וחברתיים במשרד הרווחה והביטחון החברתי ופותח בשיתוף מכון ERI.

ממצאים עיקריים: ממצאי המחקר תרמו לגיבוש מודל חוסן משפחתי יישומי במשפחות שבהן אדם עם מוגבלות. רכיבי המודל הם: משאבים חומריים ומיצוי זכויות; איזון בין שגרת מטלות לשגרת פנאי; קשר והתקשרות מיטיבים; שגרה וכללים; תפיסות עולם ופרשנויות מקדמות; והון חברתי.

במחקר עלו אתגרים במתן מענה מיטבי לצורכיהן של המשפחות: יש מחסור רב במענים להורים עם מוגבלות, לאחאים, לסבים ולסבתות וכן לבני משפחה צעירים המטפלים בבן משפחה עם מוגבלות; היקף המענים הניתנים בשלבי מעבר ובמצבי חירום קטן מן הדרוש; ויש שונות בהגדרות ובמענים בין נותני השירותים, בין רשויות מקומיות ובפריפריה החברתית והגאוגרפית.

תרומה למדיניות: בעקבות הממצאים גובשו המלצות לפעולה בהיבטים האלה: איתור בני משפחה של אנשים מוגבלות וחיזוק ההכרה בתפקידם; הנגשת מידע ותיאום טיפול; הסרת חסמים לצריכת שירותים וצמצום פערים במתן שירותים; טיוב ופיתוח מענים בתחום פנאי ורווחה אישית ובתחום של ליווי, תמיכה רגשית והדרכה; גיבוש זהות תרבותית נוכח המוגבלות בעת מתן מענים משפחתיים.

15 זקנים בצל המלחמה

חוקרים: ד"ר אלה אוסטרובסקי-ברמן, נועם דוידוביץ, ד"ר שירלי רזניצקי

מזמיני המחקר: ג'וינט-אשל

רקע: לנוכח התמשכות מלחמת "חרבות הברזל" עלה הצורך לבחון את השפעותיה על חייהם של זקנים בישראל.

מטרות: להבין את מצבי הפגיעות, החוסן והרשתות החברתיות של בני 60+ בתחומי בריאות, כלכלה, בדידות וביטחון אישי.

שיטה: שני סקרי עומק שנערכו בשתי פעימות (2023–2024) ב-13 יישובים, תוך שילוב מדדים כמותיים כגון חוסן אישי וקהילתי לצד ניתוח אוכלוסיות פגיעות.

ממצאים עיקריים: הממצאים הצביעו על עלייה בתחושות בדידות ודיכאון ועל החמרה במצב הבריאות והכלכלה, במיוחד בקרב נשים, ערבים ובני 75+. לצד זה, הזקנים מפגינים חוסן ואף הגדילו את היקף ההתנדבות.

תרומה למדיניות: המחקר מדגיש את הצורך במדיניות ממוקדת לזקנים בעיתות חירום – לחיזוק חוסן אישי וקהילתי, לפיתוח מענים רגשיים וחברתיים ולשימור רשתות תמיכה ארוכות טווח.

16 מענים בקהילה לילדים ולבני נוער עם קשיים נפשיים: חקרי מקרה של שלושה מענים בישראל

חוקרים: אלן מילשטיין, ד"ר טל לנטו, אפרת שנהב, ד"ר הילה דולב

מזמיני המחקר: המינהל לשירותים אישיים וחברתיים במשרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: בשנים האחרונות גוברת ההכרה בחשיבות טיפול אינטגרטיבי בקהילה לילדים ובני נוער עם קשיים נפשיים, המשלב שירותים בתחומי בריאות, חינוך ורווחה. מגפת הקורונה החריפה את מצבם הנפשי והדגישה את הצורך במענים זמינים ורב-תחומיים.

מטרת המחקר: לבחון שלושה מענים אינטגרטיביים בקהילה לילדים ובני נוער עם קשיים נפשיים ולגבש המלצות לשיפורם ולפיתוח שירותים דומים.

שיטה: בוצעו ניתוח מסמכים, ביקורים, ראיונות עם 35 משתתפים ושלוש קבוצות מיקוד עם צוותי המענים.

ממצאים עיקריים: החממות בצפת ובמר'אר מעניקות מענה קהילתי מניעת, בעוד מרכז צ'רנה הוא מרכז פוסט-אשפוזי לנערות עם קשיים מורכבים. שלושת המענים תרמו רבות למצבם של הילדים והמשפחות, אך נדרש חיזוק היבטים האינטגרטיביים ושיפור שיתוף הפעולה הרב-מערכת.

תרומה למדיניות: המחקר סייע בגיבוש מודל ההפעלה של מרכזי מרח"ב - מרכזים אינטגרטיביים עבור ילדים ובני נוער עם קשיים נפשיים. כמו כן בשנת 2022 פותח עבור המרכזים מערך למדידה שוטפת על ידי צוות הבטחת איכות במכון ברוקדייל, בשותפות בין-משרדית עם נציגי משרד החינוך, משרד הבריאות ומשרד הרווחה והביטחון החברתי, וכן עם נציגי החממות החינוכיות-טיפוליות של המרכז הרפואי זיו בצפת. המערך מהווה תשתית למדידה שוטפת במרכזים ובכך לקידום מדיניות מבוססת נתונים ושיפור מתמשך של המענים האינטגרטיביים בקהילה.

17 השפעות ארוכות טווח של תוכניות להפגת בדידות לאזרחים ותיקים המופעלות על ידי רשויות מקומיות

חוקרים: ד"ר אלה אוסטרובסקי-ברמן, ד"ר שירלי רזניצקי, שי שדה, דנה דוד
מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: בדידות בגיל הזיקנה מהווה גורם סיכון לבריאות פיזית ונפשית, והשכיחות שלה גברה בתקופת הקורונה.

מטרות: לבחון את המועילות של תוכניות להפגת בדידות שהופעלו על ידי רשויות מקומיות בתקופת מגפת הקורונה, במטרה לסייע לקובעי מדיניות להמשיך ולפתחן.

שיטה: סקרי משתתפים ומדריכים; ראיונות; קבוצות מיקוד, וכן סיווג וניתוח של מאות תוכניות להפגת בדידות.

ממצאים עיקריים: הממצאים הראו כי תוכניות מתמשכות, ובעיקר תוכניות קבוצתיות המתאגדות סביב תחום עניין משותף (תוכניות מסוג "פנאי משמעותי בקבוצה"), מובילות מבחינת התרומה הנתפסת של המשתתפים ותרמו להפחתת בדידות ודיכאון ולחיזוק תחושת השייכות.

תרומה למדיניות: המחקר ממליץ על התאמת תוכניות למאפייני הזקנים בכל רשות, על תיעוד מסודר והפקת לקחים, ועל עידוד תוכניות קבוצתיות ומתמשכות כחלק ממדיניות ארוכת טווח להתמודדות עם בדידות.

18 זקנים בקו העימות

חוקרים: ד"ר יצחק שנור, נועם דוידוביץ', ד"ר יפית כהן, ד"ר שירלי רזניצקי
מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: על רקע פרוץ מלחמת חרבות ברזל ופינוי יישובים סמוכים לקו העימות, עלה הצורך לבדוק את מצבם של הזקנים המפונים ואלו שנותרו בבתים.

מטרות המחקר: המחקר בדק את מצבם של זקנים תושבי יישובי קו העימות בדרום ובצפון, במטרה ללמוד על מצבם הנפשי והבריאותי, על שינויים בתפיסת עולמם ובדרך שבה הם רואים את עתידם ועל צרכים או סיוע שהם זקוקים להם.

שיטה: המחקר כלל חלק איכותני שנערך כארבעה חודשים לאחר תחילת המלחמה וסקר כמותי שנערך כ-10 חודשים לאחר תחילת המלחמה.

ממצאים עיקריים: כמחצית מהזקנים דיווחו על פגיעה פיזית או נפשית במלחמה. מהממצאים עולה תחושת בדידות עמוקה; תחושת דיכאון ורמת חוסן נמוכה לעומת זקנים בעולם. נמצא מתאם בין היפגעות במלחמה ובין מצב נפשי קשה יותר.

תרומה למדיניות: מהמחקר עולה כי קיימות קבוצות מובחנות אשר נזקקות ליותר סיוע נפשי, אך הן אינן פונות בבקשה לקבל אותו ויש צורך ביישוג כדי לסייע להם.

19 מדיניות הטיפול במשפחות עם ילדים שמתמודדות עם אובדן ושכול אזרחי: מחקר הערכה מעצבת

חוקרות: אורטל טופורק בר, ד"ר יואה שורק וברכי בן סימון

מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: המחקר נערך במטרה לסייע בפיתוח מדיניות כוללת לתמיכה במשפחות שחוו אובדן ושכול אזרחי, ובייחוד באלה שאובדן אינו מוכר על ידי המדינה.

מטרת המחקר: סיוע בעיצוב מדיניות כוללת לתמיכה במשפחות שחוו אובדן ושכול אזרחי, ובייחוד באלה שאובדן אינו מוכר על ידי המדינה.

שיטה: סקירת ספרות, 25 ראיונות עומק עם אנשי מקצוע ובני משפחות שכולים, וניתוח סקר שביעות רצון ממקבלי שירות במרכזי הסיוע.

ממצאים עיקריים: רק כ-5% ממשפחות השכול בישראל מקבלות מענה כוללני מהמדינה, והתמיכה שניתנת כיום תלויה בנסיבות האובדן ולא בצרכי המשפחות. משפחות רבות, ובפרט עם ילדים, אינן מקבלות מענה כלל.

תרומה למדיניות: החוקרים ממליצים להכיר בכל סוגי השכול האזרחי, להרחיב את המענים ולפתח מדיניות אחידה ומקיפה המבוססת על צרכי המשפחות, וממצאי המחקר משמשים את משרד הרווחה בפיתוח מדיניות תמיכה במשפחות שכולות עם ילדים שחוו אובדן אזרחי.

20 תהליך למידה לפיתוח מדיניות ורצף מודלים חדשניים של מקלטים לנשים נפגעות אלימות בזוגיות וילדיהן - סקירת ספרות בין-לאומית

חוקרות: אורטל טופורק בר וד"ר יואה שורק

מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: נשים נפגעות אלימות וילדיהן זקוקים למענה מקיף ומותאם במסגרת שירותים חוץ-ביתיים.

מטרת המחקר: לתמוך בפיתוח רצף שירותים חדשני ומבוסס ידע לנשים נפגעות אלימות וילדיהן, באמצעות לימוד מודלים וגישות ממדינות אחרות.

שיטה: הסקירה התבססה על מחקרים, סקירות שיטתיות ומסמכי מדיניות מהעולם, ועסקה בשבע סוגיות מרכזיות בעבודת המקלטים – מהערכת רמת הסכנה והשהות במקלט ועד לחוויות הילדים והעבודה הבין-תחומית.

ממצאים: נמצא כי יחסי אמון עם צוות המקלט, סביבה פיזית מותאמת ושהות ממושכת תורמים לשיקום הנשים והילדים. הודגש הצורך במודל עבודה כוללני ובשיתופי פעולה בין-תחומיים, לרבות עם שירותי בריאות ונפש בקהילה.

תרומה למדיניות: ההמלצות קוראות לפתח רצף שירותים מותאם לצורכי המשפחות ולבסס מדיניות כוללת ומיטיבה לנפגעות אלימות וילדיהן, והסקירה שימשה בסיס לפיתוח מדיניות ומודלים חדשניים למקלטים לנשים נפגעות אלימות במשפחה.

21 מודל עבודה לשיתוף פעולה ותיאום בין-משרדי בבריאות הנפש לילדים ונוער במחוז חיפה והצפון של משרד הרווחה והביטחון החברתי: הערכה ראשונית וטיוב המודל

חוקרות: הילה רימון גרינשפן, אריאל גורבט

מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: עובדים סוציאליים במחלקות לשירותים חברתיים נתקלים בנושא בריאות הנפש באופן יום-יומי, והוא אחד הממשקים המרכזיים, המורכבים והמאתגרים ביותר בעבודתם. במשרד הרווחה והביטחון החברתי הולכת וגוברת ההכרה בחשיבות הנושא של בריאות הנפש בעבודת המשרד ובצורך בממשקים בין-משרדיים (שיתופי פעולה מובנים עם משרדים נוספים). ביטוי להכרה זו הוא מודל העבודה הניסיוני לשיתוף פעולה ותיאום בין-משרדי בבריאות הנפש לילדים ונוער אשר צמח במחוז חיפה והצפון של משרד הרווחה ופועל משנת 2019. זהו מיזם לשיתוף פעולה בין משרד הרווחה ומשרד הבריאות, ומטרתו לתת מענה מתואם ויעיל יותר לילדים ונוער לאחר אשפוז פסיכיאטרי הזקוקים לסידור חוץ-ביתי בתום האשפוז.

משרד הרווחה מעוניין לאמץ את מודל העבודה הניסיוני כמדיניות ולהעתיקו גם למחוזותיו האחרים.

מטרות המחקר: לסייע בגיבוש מודל העבודה ובהמשגתו. לבחון את אופן יישומו בשטח, ולהציע המלצות לטיובו במידת הצורך.

שיטת המחקר: ראינות חצי-מובנים עם אנשי מקצוע; שלושה סקרים מקוונים בקרב אנשי מקצוע; סקר מקוון בקרב הורים לילדים ובני נוער שחוו אשפוז פסיכיאטרי בשנים האחרונות או עדיין מאושפזים; סקירה של ספרות אפורה.

ממצאים עיקריים: נושאי בריאות הנפש מעסיקים את העו"ס במש"חים יום-יום, והם נתפסים כאתגרים מקצועיים מורכבים בעבודה השוטפת במש"ח. עם זאת העו"ס במש"חים מרגישים כי אין להם די כלים או ידע מתאים כדי להתמודד עם נושא בריאות הנפש בעבודתם, וכי חסרים להם גם משאבי תקציב וזמן לכך. גם החוסר במעני טיפול ושיקום בקהילה אחרי אשפוז או כדי למנוע אשפוז, מוסיף לקשיים ולאתגרים בהתמודדות עם התחום במש"ח. זאת נוסף על עומס העבודה הרב שהעו"ס במש"חים מתמודדים איתו יום-יום.

תרומה למדיניות: ממצאי המחקר מעלים בבירור את נחיצות המודל הניסיוני לשיתוף פעולה ותיאום בין-משרדי בבריאות הנפש לילדים ונוער אשר צמח במחוז חיפה והצפון, את חשיבותו, יעילותו ותרומתו הרבה למתן מענה מתואם בין שירותי משרד הרווחה ושירותי משרד הבריאות. יחד עם זאת, תהליך ההטמעה והיישום של המודל נתקל בחסמים שונים שיש להביא בחשבון ולפתור כדי לאפשר את אימוץ המודל כמדיניות של משרד הרווחה ואת היישום המוצלח שלו.

22 אימוץ עם קשר: סקר כמותי

חוקרות: פידא ניג'ם אכתילאת, ד"ר יואה שורק, אורטל טופורק בר, שלהבת עטר שוורץ ועדינה הופנונג אסולין
מזמיני המחקר: השירות למען הילד במשרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: המחקר נועד למלא פער ידע משמעותי בתחום האימוץ בישראל, ובייחוד באימוץ הכולל קשר בין המשפחה המאמצת והביולוגית.

מטרת המחקר: לבחון לראשונה באופן כמותי את הקשרים בין מאפייני הילד, ההורים המאמצים והביולוגיים, מאפייני הקשר באימוץ ותדירות המפגשים המפוקחים – ובין רווחת הילד המאומץ.

שיטה: אוכלוסיית המחקר תכלול כ-300 מקרים של אימוץ עם קשר. הנתונים ייאספו מארבע אוכלוסיות: הורים מאמצים, משפחות ביולוגיות, ילדים מאומצים ועובדות סוציאליות לחוק האימוץ.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים.

תרומה למדיניות: ממצאי המחקר יספקו בסיס אמפירי לקובעי מדיניות, לעובדים סוציאליים ולבתי המשפט, לצורך גיבוש המלצות מקצועיות באשר להיקף הקשר וליווי, זיהוי גרמי סיכון וחוסן ושיפור רווחת הילדים המאומצים בישראל.

23 האשמות שווא במקרים של סכסוכי פרידה וגירושין

חוקרות: ארטל טופורק בר, ד"ר יואה שורק, ד"ר טל לנטו

מזמיני המחקר: משרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: בסכסוכי גירושין מורכבים מתרחשים לעיתים מקרים של האשמות שווא, העלולים לגרום לפגיעה קשה בהורים ובילדים, אך עד כה חסר בישראל ידע מבוסס בנושא.

שיטה: הסקירה בחנה מחקרים, ספרות מקצועית וראיונות עם מומחים מארצות הברית, קנדה ואוסטרליה.

ממצאים: האשמות שווא - בין הן נובעות מטעות ובין הן נעשות בכוונה תחילה - הן תופעה מורכבת ורבת השפעות על כל בני המשפחה, ובייחוד על הילדים. הן עלולות לגרום לפגיעה נפשית, לעיוותי דין ולהרס הקשר עם ההורה המואשם.

תרומה למדיניות: נדרשת מדיניות כוללת שתבחין בין האשמות כוזבות להאשמות אמת, תקבע נהלים אחידים לביורר טענות, תספק תמיכה נפשית לנפגעים ותכשיר אנשי מקצוע לזיהוי ולטיפול בתופעה.

הסקירה משמשת את משרד הרווחה בהמשך פיתוח מדיניות לטיפול בהאשמות שווא במקרים של סכסוכי פרידה וגירושין.

24 עמדות הציבור על רמת השירות במערכת הבריאות ועל תפקודה – מדידה 14

חוקרים: ד"ר מיכל לרון, שרביט פיאלקו, ינאי גורליק, ד"ר טל נורמן

מזמינים: משרד הבריאות

רקע: הסקר הדו-שנתי של מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל נערך מאז 1995 לבחינת עמדות הציבור כלפי מערכת הבריאות, שירותי קופות החולים וזמינות השירותים, והפעם נערך על רקע מלחמת "חרבות ברזל".

מטרת המחקר: להעריך את שביעות הרצון, הנגישות והשינויים בתפקוד מערכת הבריאות בעת חירום וביחס למגמות ארוכות טווח.

שיטה: סקר טלפוני בקרב מדגם מייצג של 2,558 מבוגרים בישראל בשלוש שפות; ניתוח לפי קופות חולים, מגדר, גיל וקבוצת אוכלוסייה.

ממצאים עיקריים: 89% מהציבור מרוצים מקופות החולים, אך רק 64% ממערכת הבריאות. זמני ההמתנה לרפואה יועצת ארוכים. שליש מהציבור דיווח על מצוקה נפשית, עלייה משמעותית מאז 2021. ניכרת עלייה בשימוש ברפואה מרחוק וביוזמות לקידום בריאות.

תרומה למדיניות: הסקר מספק למשרד הבריאות בסיס נתונים שיטתי לזיהוי פערים ולבחינת אפקטיביות רפורמות, ומשמש כלי לתכנון כוח אדם, הרחבת שירותי בריאות הנפש ושיפור נגישות ושביעות רצון הציבור.

25 הרחבת שיתוף המידע בתחום בריאות הנפש בין גורמים מטפלים – עמדות הציבור

חוקרים: ד"ר מיכל לרון, דנית סובול-סראג', אלן מילשטיין, נדב פן

מזמיני המחקר: משרד הבריאות

רקע: התקדמות הטכנולוגיה הרפואית יצרה אפשרות לשיתוף מידע קליני בין גורמים מטפלים, אך בתחום בריאות הנפש סוגיית הפרטיות נותרה רגישה במיוחד. משרד

הבריאות ביקש לבחון שינוי סיווג מידע רפואי-נפשי מ"חסוי ביותר" ל"חסוי" כדי לאפשר שיתוף רחב יותר בין גורמים מטפלים.

מטרת המחקר: לבחון את עמדות הציבור בישראל כלפי הרחבת שיתוף המידע הרפואי-נפשי ולהציג ממצאים שיסייעו בעיצוב מדיניות מאוזנת בין רצף טיפול לשמירה על פרטיות.

שיטה: שישה ראיונות עם אנשי מקצוע ועשרה מתמודדים עם מוגבלות נפשית, לצד שש קבוצות מיקוד שכללו 52 משתתפים מקבוצות אוכלוסייה מגוונות: יהודים, חרדים, ערבים, בדואים ובני משפחות מתמודדים.

ממצאים עיקריים: רוב המשתתפים תמכו בשיתוף מידע (בעיקר עם רופאי המשפחה), בתנאי שהדבר יעשה בהסכמת המטופל. עם זאת עלו חששות מסטיגמה ופגיעה באוטונומיה ובפרטיות, במיוחד בקרב קבוצות מסורתיות. מתמודדי נפש ובני משפחותיהם הדגישו את הצורך בהכשרת גורמים מטפלים לשמירה על חיסיון ולשיתוף גמיש לפי רצון המטופל.

תרומה למדיניות: ממצאי המחקר סייעו למשרד הבריאות בעדכון נוהל סיווג המידע, ושימשו בסיס לעיצוב אסדרה חדשה לשיתוף מידע בבריאות הנפש. המחקר תרם להבטחת איזון בין איכות ורצף הטיפול ובין הגנה על פרטיות המטופלים ולתקשורת ברורה עם הציבור בנוגע למטרות השינוי.

26 עמדות של מנהלים וצוותים מטפלים כלפי התוכנית הלאומית למדדי איכות בבתי חולים כלליים וגריאטריים, בתי חולים לבריאות הנפש, טיפות חלב ושירותי חירום

חוקרים: פרופ' רחל ניסנהולץ-גנות, ד"ר אילה בורגר, ד"ר תמר הרטום, פרופ' ירון ניב

מזמיני המחקר: האגף להבטחת איכות במשרד הבריאות

רקע: התוכנית הלאומית למדדי איכות פועלת מאז 2013 ביוזמת משרד הבריאות למדידת איכות הטיפול בבתי חולים כלליים, גריאטריים וכסיכיאטריים, בתחנות אם וילד ובשירותי חירום. מטרתה לשפר את איכות הטיפול באמצעות מדידה שיטתית של מדדים קליניים, שרובם מצביעים על שיפור מתמשך.

מטרת המחקר: לבחון את עמדות המנהלים והצוותים המטפלים כלפי התוכנית, את התרומה הנתפסת שלה ואת השפעותיה על עבודת הצוותים ועל איכות השירות.

שיטה: בוצעו 30 ראיונות עומק עם מנהלים ובעלי תפקידים רלוונטיים, וסקר כמותי בקרב 1,449 אנשי צוות רפואי. הנתונים נותחו לצד דוחות רשמיים של משרד הבריאות.

ממצאים עיקריים: מרבית המשתתפים תמכו במעקב אחר מדדים, ו-64% סברו כי הוא תורם לשיפור איכות הטיפול. לצד זאת עלו ביקורות על בחירת המדדים, העומס, ותיעודף מדדי תהליך על פני תוצאה, בעיקר בתחומי הפסיכיאטריה והגריאטריה. חלק מהצוותים דיווחו על שיפור מקצועי ושביעות רצון גבוהה יותר מהעבודה, אך רבים ציינו עומס, לחץ ניהולי ותחרותיות מוגברת. זאת ועוד רוב הצוותים סברו שמשרד הבריאות אינו קשוב דיו למשוב מן השטח.

תרומה למדיניות: המחקר סיפק למשרד הבריאות תובנות ישירות ממנהלים וצוותים על השפעות התוכנית הלאומית למדדי איכות, והציע צעדים לחיזוק הקשר עם השטח, לשיפור מנגנוני משוב ולהעמקת המעורבות של הצוותים כדי להבטיח מדידה אפקטיבית יותר ואימוץ רחב של תרבות איכות במערכת הבריאות.

27 כיצד מממנות מערכות בריאות את שירותי בריאות הנפש וכיצד הן שולטות בהוצאות, ובפרט בהוצאות על שירותי אשפוז פסיכיאטרי אקוטי

חוקרת: ד"ר רות וייצברג

מזמיני המחקר: משרד הבריאות

רקע: מאז הרפורמה הביטוחית לבריאות הנפש ומגפת הקורונה גבר הצורך בשירותי בריאות הנפש בישראל, במקביל ללחץ תקציבי. משרד הבריאות ביקש לבחון דרכים לשליטה בהוצאות על אשפוז פסיכיאטרי וללמוד ממדינות אחרות על מנגנוני מימון אפשריים.

מטרת המחקר: ללמוד מהניסיון הבין-לאומי כיצד מערכות בריאות מממנות שירותי בריאות נפש ושולטות בהוצאות, בדגש על אשפוז פסיכיאטרי אקוטי.

שיטה: מחקר איכותני מהיר שבחן שש מדינות בעלות הכנסה גבוהה – קנדה, פינלנד, דנמרק, אנגליה, גרמניה וישראל – באמצעות איסוף נתונים ממומחים מקומיים וניתוח השוואתי של מנגנוני תקצוב, תשלום והגבלת הוצאות.

ממצאים עיקריים: במדינות בעלות ביטוח בריאות ממלכתי, כמו ישראל וגרמניה, התשלום עבור אשפוז פסיכיאטרי נעשה לפי יום אשפוז או DRG, אך ישנן תקרות הכנסות לבתי חולים פסיכיאטריים. במדינות עם שירות בריאות לאומי (NHS) בתי חולים מקבלים תשלום באמצעות תקציבים ייעודיים לבריאות הנפש המגבילים את ההוצאות. הגבלות אלו מעודדות מעבר לטיפול בקהילה. נמצא כי שליטה בהוצאות לבדה אינה מספיקה כדי לקדם שירותים קהילתיים, ויש צורך בהשקעות ייעודיות לפיתוחם.

תרומה למדיניות: הממצאים מספקים למשרד הבריאות ובמיוחד לוועדת הקאפי, בסיס השוואתי לתכנון מנגנונים משלימים לשליטה בהוצאות ולפיתוח שירותי בריאות הנפש בקהילה. הדוח ממליץ על השקעות ממוקדות שייצרו תמריץ לקופות החולים לפתח חלופות אשפוז, לשמור על רצף טיפולי ולייעל את השימוש במשאבים במערכת הבריאות.

28 בריאות הנפש בקרב ילדים ונוער: תפקוד ודפוסי פנייה לטיפול

חוקרות: הדר סמואל, דנית סובול-סראג'

מזמיני המחקר: אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות

רקע: בעקבות מגפת הקורונה ומלחמת חרבות ברזל נרשמה החמרה ניכרת במצוקה הנפשית בקרב ילדים ונוער בישראל. לצד העלייה באבחנות ובתסמינים של חרדה ודיכאון, המערכת מתמודדת עם מחסור חמור בכוח אדם מקצועי וזמני המתנה ממושכים, מה שמוביל לעיכוב בפנייה לטיפול ולהעמקת הפגיעה בתפקוד הילדים והוריהם.

מטרת המחקר: להעריך את שיעור הילדים ובני הנוער הסובלים ממצוקה רגשית או התנהגותית המשפיעה על תפקודם; לזהות חסמים בפני קבלת טיפול; ולהשוות את הנתונים לממצאי סקר דומה משנת 2013.

שיטה: סקר מקוון בקרב 2,000 הורים. השאלון יבחן מצוקה נפשית בקרב ילדים ובני נוער, השפעה על תפקוד יומיומי, דפוסי פנייה לטיפול ומאפייני קבלתו בפועל כמו גם חסמים בפני פנייה וקבלת טיפול.

השערות המחקר: תימצא עלייה בשיעור ההורים המדווחים על מצוקה נפשית של ילדיהם לעומת 2013, ועלייה בשיעור הפנייה לטיפול. יימצאו קשרים בין היבטים

דמוגרפיים, חשיפה למלחמה, מצב נפשי, חוסן ושחיקה הורית בקרב ההורים המשיבים ובין מצוקה נפשית ודפוסי פנייה לטיפול בקרב הילדים.

תרומה למדיניות: ממצאי המחקר יספקו למשרד הבריאות תמונת מצב עדכנית על בריאות הנפש של ילדים ונוער, על הפערים בין צורך למענה ועל החסמים בפנייה לטיפול, ויאפשרו תכנון מדיניות ושירותים המותאמים לצורכי המשפחות בישראל.

29 הפרעות אכילה בקרב בני נוער: זיהוי מוקדם ומניעה

חוקרות: תמי ברוש, דנית סובול-סראג'

מזמיני המחקר: אגף התזונה במשרד הבריאות

רקע: בשנים האחרונות חלה עלייה ניכרת בשיעור הפרעות האכילה בקרב ילדים ובני נוער בישראל ובעולם, שהוחרפה בעקבות מגפת הקורונה ואירועי אוקטובר 2023. לנוכח העלייה והמחסור בתשתיות ובתוכניות מניעה, הוקמה בשנת 2022 ועדה בין-משרדית לניבוס תוכנית לאומית למניעת הפרעות אכילה. משרד הבריאות פנה למכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל בבקשה לביצוע מחקר אשר ילווה את פעילות הוועדה ויסייע בזיהוי נקודות התערבות ופעולות למניעת הפרעות אכילה בקרב בני נוער.

מטרת המחקר: לאתר נקודות מפתח להתערבות ולהציע כיווני פעולה מעשיים לפיתוח מדיניות אפקטיבית למניעת הפרעות אכילה בקרב בני נוער.

שיטה: מחקר משולב שיכלול סקר מקוון בקרב 1,600 הורים לבני נוער בני 12-18, שלוש קבוצות מיקוד מקוונות עם בני נוער מהאוכלוסייה הכללית, ו-20 ראיונות חצי-מובנים עם בני נוער שהתמודדו עם הפרעות אכילה והורים לבני נוער אלו.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים

תרומה למדיניות: המחקר יספק תמונת מצב עדכנית על מודעות ההורים והנוער לסימני אזהרה להפרעות אכילה, ויאפשר זיהוי נקודות התערבות יעילות למניעה מוקדמת.

30 הגנה פיננסית בבריאות הנפש

חוקרת: ד"ר רות וייצברג

מזמיני המחקר: משרד הבריאות

רקע: בעקבות הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש, עלה הצורך לבחון לעומק מגמות ושינוי בנטל הכלכלי הקשור לשימוש בשירותים בקהילה. מגפת הקורונה והשפעותיה הכלכליות והנפשיות העצימו צורך זה.

מטרת המחקר: לנתח את ההוצאות מן הכיס על שירותי בריאות הנפש בקהילה תוך בחינת מגמות מאז הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש (שנת 2015), שבה הועברה האחריות על שירותים אלו מהמדינה אל קופות החולים, ועד לאחר מגפת הקורונה.

שיטה: ניתוח נתוני סקר הוצאות משקי הבית של הלמ"ס לשנים 2008–2022 ובחינת מגמות בשיעור משקי בית עם הוצאות וגובה הוצאות אלו, בהשוואה לשירותי שיקום.

ממצאים עיקריים: הנטל הכלכלי על משקי הבית לא ירד עם הרפורמה: שיעור משקי הבית עם הוצאות עלה כתוצאה מהרפורמה. גובה ההוצאה עלה אך מסיבות אחרות.

תרומה למדיניות: הממצאים צפויים לספק בסיס להחלטות מדיניות בנוגע למימון שירותי בריאות הנפש. המחקר יסייע גם בהערכת ההשפעות הפיננסיות של הקורונה על נגישות לשירותי בריאות הנפש.

31 הרחבת שיתוף המידע בתחום בריאות הנפש עם מטופלים

חוקרות: דנית סובול סראג' וד"ר מיכל לרון

מזמיני המחקר: משרד הבריאות

רקע: עד לשנת 2023 מידע רפואי בתחום בריאות הנפש סווג כ"חסוי ביותר", דבר שהגביל את הנגשתו הדיגיטלית ואת שיתופו בין גורמים מטפלים. בדצמבר 2023 פרסם משרד הבריאות חוזר מנכ"ל חדש ששינה את סיווג המידע ל"חסוי" בלבד, במטרה לשפר את הרצף הטיפולי, לקדם נורמליזציה של התחום ולהעצים את המטופלים באמצעות הנגשת מידע דיגיטלי וכלים לניהול עצמי של טיפול.

מטרת המחקר: לבחון את יישום חוזר המנכ"ל (שלב א' ו-ב') ואת השפעותיו על הנגשת מידע דיגיטלי לצרכני שירותי בריאות הנפש, תוך בירור באיזו מידה נערכו קופות החולים ליישום - מבחינה טכנולוגית ומבחינת הסברה לצוותים ולמטופלים.

שיטה: ראיונות חצי-מובנים עם נציגי קופות החולים, משרד הבריאות ועמותה בתחום זכויות אנשים עם מגבלויות.

ממצאים עיקריים: מן הראיונות עלה כי ישנה שונות בין הקופות בהיקף השירותים שהונגשו ובמועד ההטמעה. בעוד בחלקן נוספו שירותים חדשים בעקבות החוזר, כמו צפייה בתורים או סיכומי ביקור, אחרות הפעילו שירותים אלה עוד קודם, ואילו בקופות מסוימות היישום נותר חלקי. גם במנגנון הבחירה (opt-out) ניכר חוסר אחידות – בכללית ובמאחדת פותחו כלים דיגיטליים ייעודיים, במכבי נדרשת פנייה יזומה, ובלאומית טרם יושם. בתחום ההסברה נמצא כי העדכון לצוותים הרפואיים ולמטופלים היה מצומצם. הממצאים מצביעים על כך שתהליך ההטמעה טרם הושלם במלואו.

תרומה למדיניות: המחקר מצביע על התקדמות משמעותית אך לא שלמה ביישום החוזר על ידי הקופות, ומדגיש את הצורך בהאחדת הסטנדרטים בין הקופות ובהמשך קידום מדיניות המשלבת נגישות דיגיטלית, פרטיות והעצמת מטופלים, תוך חתימה אל עבר נורמליזציה של תחום בריאות הנפש.

32 פערים בין יהודים לערבים בישראל בבריאות הנפשית ובשימוש בשירותי בריאות הנפש

חוקרים: שרביט פיאלקו, ד"ר מיכל לרון, ינאי גורליק

רקע: פערים בין יהודים לערבים בישראל בבריאות הנפשית ובפנייה לעזרה נפשית מתועדים היטב ונובעים ממחסומים מערכתיים ומעוני. ההקשר הפוליטי-חברתי, ובפרט מלחמת חרבות ברזל, מדגישים את הצורך בעדכון הידע.

מטרות: לעדכן את הידע על פערים בין יהודים לערבים במצב נפשי, במצוקה ובפנייה לעזרה, וגם לבחון את התרומה המשותפת של אתניות ערבית ועוני על פערים אלו, כבסיס לקביעת מדיניות מבוססת ראיות.

שיטה: ניתוח משני של סקר דעת קהל על שירותי הבריאות (סבב 14, 2024) בקרב מדגם מייצג של בני 22+ (N=2,558). נבחנו מודלים רב-משתניים שתוקננו לגיל, מגדר, הכנסה ואזור מגורים.

ממצאים עיקריים: ב-2024 דיווחו 38% מהערבים ו-32% מהיהודים על מצוקה נפשית, ו-27% מהערבים לעומת 19% מהיהודים דיווחו על מצב נפשי שאינו טוב. כ-19% מהמשיבים בשתי הקבוצות פנו לעזרה בקופות החולים, אך ערבים נטו פחות לפנות לגורמים אחרים מחוץ לקופה. החסם המרכזי לפנייה היה חוסר נכונות לבקש עזרה, במיוחד בקרב ערבים. לא נמצא קשר מובהק בין אתניות להכנסה בהשפעתן על המצוקה, אך ניכרת מגמת עלייה בפערים מאז 2016.

תרומה למדיניות: הנתונים מאפשרים למשרד הבריאות לזהות פערים בין יהודים לערבים במצוקה ובפנייה לעזרה, לאתר חסמים מערכתיים וחברתיים, ולהשתמש במידע לתכנון שירותים ותקציבים שיקדמו נגישות ושוויון בבריאות הנפש.

33 בתים מאזנים בקהילה לאנשים במשבר נפשי חריף: מאפייני השירות ויעילותו

חוקרים: תמי ברוש, הילה רימון-גרינשפן, ינאי גורליץ

מזמיני המחקר: אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות

רקע: אשפוז פסיכיאטרי אקוטי הוא מענה חיוני אך לעיתים טראומטי, המלווה בניתוק מהקהילה ובתיגו שלילי. בעולם ובישראל מתפתחות חלופות קהילתיות כגון "בתים מאזנים", המספקים טיפול אינטנסיבי באווירה ביתית. נכון ל-2024 פועלים בישראל כ-35 בתים מאזנים, והמשרד מתכנן להרחיבם במסגרת התוכנית הלאומית לחוסן ובריאות הנפש.

מטרת המחקר: לאפיין את מודל השירות בבתים המאזנים, להבין את תפיסת הטיפול המוצלח, למפות חסמים להרחבת השירות, ולבחון את יעילותו לעומת אשפוז פסיכיאטרי.

שיטה: מחקר משולב איכותני וכמותי: הרכיב האיכותני יכלול ביקורים, ראיונות ושאלונים בבתים מאזנים; השלב הכמותי יתבסס על נתוני קופות החולים לשנים 2018–2024, וישווה בין נתוני המטופלים בבתים מאזנים לנתוני המטופלים שאושפזו באשפוזים פסיכיאטריים.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים.

תרומה למדיניות: המחקר יספק למשרד הבריאות תשתית להבנת יעילות השירות, לתכנון הרחבתו ולשיפור איכות ורצף הטיפול בקהילה, במיוחד לנוכח העלייה בצרכים בתחום בריאות הנפש לאחר מלחמת חרבות ברזל.

34 הערכת מרכזי החוסן

חוקרים: ד"ר עדי הרקוביץ-אמיר, ד"ר מיכל לרון, עירית ענבר, בן אלפסי, פאדי חורי

מזמיני המחקר: משרד הבריאות והוועדה הבין-משרדית של מרכזי החוסן

רקע: בישראל, פיתוח חוסן נפשי של האוכלוסייה החל להיות מוצע כשירות לציבור באמצעות מרכזי החוסן שתחת משרד הבריאות בשנת 2006 בעקבות פעולות איבה מתמשכות מרצועת עזה. כיום פועלים 15 מרכזי חוסן העובדים בשלושה ערוצים: טיפולי בריאות הנפש, מענים קבוצתיים לפיתוח חוסן קהילתי ועבודה מול רשויות מקומיות לצורך שיפור מתן מענה בשעת חירום. מלחמת חרבות ברזל יצרה עלייה חדה במספר הפונים למרכזי החוסן ובהיקף וסוגי המענים שהוצעו לציבור.

מטרת המחקר: להעריך את התרומה הנתפסת של מרכזי החוסן על ידי מקבלי השירות השונים, את התשומות והתפוקות של המרכזים, את הממשקים עם גורמי טיפול וחיוזק חוסן אחרים ולהציע מדדים להערכה שוטפת של השירות הניתן במרכזים.

שיטה: ניתוח נתונים מנהליים, ראיונות עומק עם בעלי תפקידים שונים וסקר בקרב מקבלי שירות במרכזי החוסן.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים.

תרומה למדיניות: תוצאות המחקר יוכלו לסייע למקבלי החלטות במשרד הבריאות ובמשרדי ממשלה נוספים לטייב את השירות הניתן במרכזים ולהתאימו לצורכי האוכלוסייה בזמני שגרה ובמצבי חירום עתידיים.

35 ועדות בנושא אלימות במשפחה ופגיעה מינית במערכת הבריאות: מיפוי של מאפיינים ודרכי פעולה

חוקרים: אלן מילשטיין, טליה חסין, ד"ר זהר סהר לביא, ברברה לנג

מזמיני המחקר: המחלקה לטיפול באלימות במשפחה ותקיפה מינית בשירות הארצי לעבודה סוציאלית במשרד הבריאות

רקע: מערכת הבריאות ממלאת תפקיד מרכזי באיתור נפגעי אלימות במשפחה ופגיעה מינית ובטיפול בהם. מאז 2003 פועלות ועדות קבועות לנושא זה בבתי חולים, קופות חולים ולשכות בריאות, במטרה לשפר את איתור הנפגעים ואת הטיפול בהם.

מטרת המחקר: לבחון את הרכב הוועדות, דרכי עבודתן, האתגרים והצרכים לשיפור.

שיטה: סקר מקוון שנערך בנובמבר 2023–ינואר 2024 בקרב רכזות של 153 ועדות.

ממצאים עיקריים: ברוב הוועדות חברות עובדות סוציאליות ואחיות, ובכולן כמעט גם רופא. 84% עוסקות ביעוץ ובמענה לצוותים, 82% בהפצת מידע ו-78% מקיימות הכשרות חובה. עם זאת, רק בשליש מהארגונים מתקיים פיקוח מוסדר.

תרומה למדיניות: המיפוי סייע למשרד הבריאות לגבש תמונת מצב מהימנה על אודות ועדות האלימות, מאפייניהן ודפוסי פעולתן כמו גם על אודות נקודות חוזק וחולשה. ממצאי המחקר הוצגו לדין במגוון פורומים הן ברמה הארצית כגון ועדת האלימות הארצית הן בפורומים של גורמים אחרים במערכת הבריאות, למשל, ביום למידה של קופת חולים מכבי. ממצאי המחקר מהווים בסיס לדיונים שביב טיוב עבודתן של הוועדות.

36 עמיתים מומחים בשירותי שיקום בבריאות הנפש בקהילה – הגדרת תפקיד, היבטים ארגוניים והמלצות לקראת הסדרה

חוקרות: יעל קורן, הילה רימון-גרינשפן

מזמיני המחקר: מחלקת השיקום, אגף בריאות הנפש במשרד הבריאות

רקע: עמיתים מומחים הם אנשים עם ידע מניסיון חיים במערך בריאות הנפש אשר משמשים במגוון תפקידים בשירותים ובמסגרות לבריאות הנפש, ובכלל זה בשירותי

שיקום בקהילה. כדי לבחון אפשרות להרחבה והטמעה של התפקיד בשירותי שיקום נוספים עלה הצורך לאפיין את התפקיד הייחודי של עמיתים מומחים בתחום השיקום בקהילה.

מטרת המחקר: לאפיין את התפקיד של עמיתים מומחים בשירותי השיקום בבריאות הנפש בקהילה; את ייחודיות התפקיד; את הצרכים והאתגרים של העמיתים המומחים ושל המעסיקים; וסוגיות בהרחבת והסדרת התפקיד.

שיטה: ראיונות עומק חצי-מובנים; סקר מקוון שבו שאלות פתוחות בלבד; וסקירת מאמרים אקדמיים, מסמכים רשמיים ופרסומים גלויים באתרי אינטרנט, ממדינות נבחרות ומישראל.

ממצאים עיקריים: תפקידם של עמיתים מומחים כולל שלושה רכיבים עיקריים: עבודה ישירה עם מקבלי שירותי שיקום; ביסוס והטמעה של תחום הידע מניסיון בארגון; ופעילות בקהילה עם אנשי מקצוע, ארגונים ומוסדות

מעסיקים משקיעים תשומות ומשאבים רבים בהטמעת תפקיד העמית המומחה בארגון, ועל הארגון להכין עצמו לקראת אימוץ תפקיד כזה.

תרומה למדיניות: המחקר מפרט המלצות לקובעי מדיניות ולארגונים, למשל: יצירת הגדרת תפקיד, טיוב ההכשרה המקדימה או הכשרות המשך ופיתוח מקצועי, והסדרת התפקיד. ממצאי המחקר יוכלו לסייע למקבלי החלטות במשרד הבריאות להסדיר את התפקיד ולהרחיבו לשירותי שיקום נוספים.

37 מרכזים להתערבות במשבר בתחום בריאות הנפש לילדים ונוער

חוקרות: הילה רימון-גרינשפן, מריאלה יאבו

מזמיני המחקר: האגף לבריאות הנפש, משרד הבריאות

רקע: בשנת 2022 הציע משרד הבריאות מבחן תמיכה לשלוש שנים להקמת מרכזים להתערבות במשבר בתחום בריאות הנפש לילדים ונוער. המרכזים הוקמו כדי לתת מענה מהיר ואינטנסיבי למטופלים במצבי משבר. במסגרת המבחן הוקמו 11 מרכזים ברחבי הארץ, המאופיינים בשונות רבה בכל הקשור למודל הפעלה שלהם, פרופיל המטופלים, גיוס המטופלים ועוד.

מטרות המחקר: לסייע בגיבוש מודל עבודה למרכזים להתערבות במשבר, אשר יהיה גם בר יישום ומדידה; לגבש כלי למדידה שוטפת עבור המרכזים להתערבות.

שיטה: הערכה מעצבת בגישה איכותנית, ראיונות חצי מובנים; סקירה של כלים למדידה של מצבי משבר נפשי והיוועצות עם מומחים בתחום.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים.

תרומה למדיניות: מרכזי התערבות במשבר מציעים מודל חדש לשירות נחוץ וחיוני. יש חשיבות להמשגת מודל לשירות כדי שאפשר יהיה בעתיד להרחיב את השירות למקומות נוספים בארץ וכן לתחומי התערבות נוספים כדוגמת טיפול בטראומה. כמו כן חשוב לגבש כלי משותף למדידה שוטפת של המרכזים להערכה פנימית ולהשוואה בין המרכזים.

38 הסיכון להתמכרות באוכלוסייה הבוגרת בישראל: סקר אפידמיולוגי לשנת 2024

חוקרים: דנה ברנדר, ד"ר אמיר פלק, איילת לוי כובשי

מזמיני המחקר: המחלקה להתמכרויות במשרד הבריאות

רקע: המחקר הוזמן בעקבות העברת האחריות לאספקת שירותי ההתמכרויות ממשרד הבריאות לקופות החולים (2022).

מטרות המחקר: להעריך את שיעורי הסיכון להתמכרות לחומרים פסיכואקטיביים ולהתנהגויות ממכרות (גיימינג ומין) באוכלוסייה הבוגרת בישראל, לאפיין את המצויים בסיכון ולבחון את היקף הפנייה ושביעות הרצון מהמענים הקיימים.

שיטת המחקר: סקר מקוון בקרב האוכלוסייה הבוגרת בישראל.

ממצאים עיקריים: 29.1% מן היהודים נמצאים בסיכון להתמכרות לחומר אחד או יותר, ו-3.8% בסיכון גבוה; בקרב הערבים, 27.4% בסיכון להתמכרות ו-7.7% בסיכון גבוה. בקרב יהודים נמצאו שיעורים גבוהים של התמכרות לאלכוהול (15.6%), קנביס (12.0%) ותרופות שינה והרגעה (8.6%), ובקרב ערבים – לתרופות הרגעה ושינה

(12.6%), אלכוהול (11.9%) וחומרים נדיפים (9.8%). מרבית הנמצאים בסיכון לא פנו לעזרה, אך כשעשו זאת – לרוב פנו לרופאת המשפחה.

תרומה למדיניות: הממצאים מספקים תשתית מחקרית לניטור מגמות ולפיתוח מענים מבוססי-ראיות בקופות החולים.

39 מטופלים בפסיכותרפיה חמש שנים לאחר החלת הרפורמה הביטוחית בבריאות הנפש

חוקרות: הדר סמואל, שלומית קגיה

מזמיני המחקר: ביוזמת המכון

רקע: ביולי 2015 הועברה האחריות על שירותי בריאות הנפש מן המדינה לקופות החולים, כחלק מהרפורמה הביטוחית שהבטיחה גישה שוויונית לשירותים במסגרת סל הבריאות.

מטרות: לבחון את חוויית המטופלים בפסיכותרפיה בקהילה חמש שנים לאחר הרפורמה, ולהשוות בין ההתנסויות במגזר הציבורי והפרטי בהתאם למאפייני רקע.

שיטה: מחקר חתך באמצעות סקר פאנל אינטרנטי בקרב מדגם מייצג של 4,688 מבוגרים מעל גיל 22 וראיונות עומק עם עשרה מטופלים.

ממצאים עיקריים: 8.4% מהבוגרים בישראל קיבלו פסיכותרפיה בשנה שקדמה לסקר, כמחציתם במגזר הפרטי, אף שהשירות נכלל בסל. נמצא כי 20% ממי שפנו לטיפול פרטי פנו תחילה בניסיון לקבל טיפול ציבורי. זאת ועוד, בתהליך הפנייה לטיפול, רבים פונים למספר מסגרות במקביל בשל עומס בירוקרטי ופיצול השירותים.

תרומה למדיניות: המחקר מספק מידע חשוב על היקף השימוש בשירותים במגזר הפרטי ועל החסמים בקבלת טיפול ציבורי. נתונים אלו מאפשרים למשרד הבריאות ולקופות החולים לתכנן את פריסת השירותים באופן שיקדם את השוויון והיעילות במערכת.

40 מלחמת "חרבות ברזל": השפעות של אובדן ושכול ודרכי ההתמודדות עם אסונות ועם אובדן ושכול

חוקרות: ברכי בן סימון, אורטל טופורק בר, אילא קרמל-שיפמן, ד"ר יואה שורק, ד"ר שירלי רזניצקי וד"ר יונית יעקובוביץ
מזמיני המחקר: ביוזמת המכון

רקע: הסקירה נועדה לסייע לגופי ממשל ולאנשי מקצוע להתמודד עם מציאות האובדן, השכול והטראומה שנוצרה בעקבות מתקפת הטרור של חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל שלאחריה.

מטרת המחקר: זיהוי הצרכים המרכזיים של הנפגעים וגיבוש עקרונות מדיניות ודרכי פעולה לטווח הקצר, הבינוני והארוך.

שיטה: ניתוח צורכי הפרטים, המשפחות והקהילות שנפגעו, וגיבוש עקרונות פעולה מערכתיים ורב-תחומיים לשיקום ותמיכה.

ממצאים עיקריים: ישראל מתמודדת עם טראומה קולקטיבית רחבת היקף המאופיינת באובדן רב-ממדי, תחושת חוסר ביטחון מתמשכת ומעגלים נרחבים של נפגעים ישירים ועקיפים. זוהו גורמי סיכון כגון חשיפה לאובדן אלים, חטיפה ופינוי ממושך, לצד גורמי חוסן קהילתיים ומשפחתיים שאפשר לחזקם.

תרומה למדיניות: העבודה מדגישה את הצורך בבניית מדיניות מתואמת בין-מערכתית, בהקצאת משאבים לרשויות המקומיות, בהכשרת אנשי מקצוע ובפיתוח רצף מענים רגיש-תרבות ותואם-שלב לשיקום הנפגעים ולהגברת החוסן הלאומי. הסקירה שימשה גופים רבים ואנשי מקצוע בפיתוח שירותים, התערבויות וביסוס מומחיות לטיפול באירועי חירום.

41 חוסן משפחתי בשעת חירום במשפחות שבהן אדם עם מוגבלות

חוקרות: ד"ר רותם נגר אידלמן, נורית גדג', ד"ר ליטל ברלב

מזמיני המחקר: ביוזמת המכון

רקע: אדם עם מוגבלות, ככל אדם, מושפע ממשפחתו ומשפיע עליה, ולכן המשפחה חווה יחד עימו את ההשפעות המערכתיות, החברתיות והאישיות הנובעות מן המוגבלות. יכולתה של המשפחה להתמודד עם השפעות אלו תלויה במה שמכונה "**חוסן משפחתי**": היכולת של המשפחה לעמוד באתגרי החיים. לכל משפחה מערכת של משאבים וחוזקות אשר מאפשרים לה להתמודד בהצלחה עם משברים או אתגרים מתמשכים, להתאושש ולצמוח מהם.

מצבי חירום קוטעים באחת את תחושת הרציפות ומפרים את האיזון המשפחתי. מצבים כאלו עלולים לשחוק או לערער את החוסן שבנתה המשפחה בימי שגרה, אך תהליך ההסתגלות וההתמודדות יכול גם להעצים כל אחד מן החברים בתא המשפחתי, להשפיע על היחסים ביניהם ולחזק את החוסן המשפחתי בעתיד.

מסמך זה מתאר את הצרכים של משפחות שבהן אדם עם מוגבלות שעלו עם פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", את האתגרים שלהן ואת המענים שניתנו להן בשישה חודשי מלחמה (אוקטובר 2023 עד אפריל 2024) ושסייעו להן להתמודד עם שחיקת החוסן המשפחתי, בשישה תחומי חוסן.

שיטה: המסמך מבוסס על ראיונות חצי מובנים; קבוצת מיקוד שבה השתתפו בני משפחה מטפלים; נתונים שנמסרו לצוות המחקר על ידי נציגי משרדי ממשלה וארגוני חברה אזרחית ונתונים שנאספו על ידי צוות המחקר ממסמכים רשמיים שפורסמו ברובם לאחר פרוץ המלחמה. כן מוצג מידע שנמסר בדיונים ובכנסים שנערכו בתקופה זו.

ממצאים עיקריים: צוות המחקר עיבד את הנתונים לפי מודל חוסן משפחתי יישומי. המודל מתבסס על מפת ידע בנושא חוסן משפחתי שיזמו ג'וינט-אשלים, תחום משפחות ומשרד הרווחה והביטחון החברתי, מינהל שירותים אישיים וחברתיים ופותח בשיתוף מכון ERI. תהליך הפיתוח כלל סקירה תיאורטית של מחקרים בתחום של חוסן משפחתי ופיתוח של מפת ידע ותיקופה בקרב עובדים סוציאליים בתחום המשפחה

עו"ס משפחה) במחלקות לשירותים חברתיים. מפת הידע היא כלי להערכת מידת החוסן המשפחתי של משפחות התומך בפיתוח תוכניות ומענים עבורן.

תרומה למדיניות: מתוארים מפתחות להצלחה אשר אפשרו את מתן המענים בשעת החירום ומובאות המלצות להמשך טיוב ופיתוח של מענים המיועדים למשפחות שבהן אדם עם מוגבלות, בעיתות חירום אחרות ובשגרה.

42 מענים לילדים ונוער עם קשיים נפשיים ורגשיים: מיפוי שירותים וסוגיות מדיניות

חוקרות: הילה רימון גרינשפן, ד"ר ליטל ברלב

מזמיני המחקר: ביוזמת המכון

רקע: מגפת הקורונה העולמית (2020) הביאה לעלייה חדה במצוקה הנפשית של ילדים ונוער, וצפוי שתהיה לה השפעה ארוכת טווח. ילדים ונוער בישראל המתמודדים עם קשיים רגשיים ונפשיים ובני משפחותיהם מקבלים שירותים ממערכות הבריאות, הרווחה והחינוך, בקהילה ובמסגרות חוץ-ביתיות. למניעה וטיפול מוקדם במצוקות נפשיות של ילדים ונוער יש חשיבות רבה. עם זה שנים רבות סבלה מערכת בריאות הנפש בקהילה מהזנחה וממחסור גדול של שירותים, מהיעדר פיתוח וממחסור תקציבי.

מטרות: למפות את רצף המענים והשירותים בתחום בריאות הנפש עבור ילדים ובני נוער החווים קשיים רגשיים ונפשיים, החל במענים בקהילה, עבור במענים במסגרות אשפוז וכלה במסגרות פוסט-אשפוז ולזהות סוגיות מדיניות העולות מן המיפוי כדי ליצור בסיס לקבלת החלטות ולתכנן מדיניות ושירותים.

שיטה: סקירת ספרות אקדמית וספרות אפורה; ניתוח נתונים מנהליים ונתונים שהתקבלו ממשרדי ממשלה וקופות החולים על בסיס חוק חופש המידע; ראיונות עומק חצי-מובנים עם אנשי מקצוע מתחומי הבריאות, החינוך והרווחה, ועם נציגי ארגוני מגזר שלישי.

ממצאים עיקריים: מערכת בריאות הנפש לילדים ונוער בישראל סובלת ממשבר ארוך ומתמשך שהעמיק בעת מגפת הקורונה אשר השפעתה צפויה להימשך גם בשנים הקרובות. במיפוי נמצא כי חסרים שירותים חיוניים לילדים ולבני נוער בבריאות הנפש

בכל רצף הטיפול: החל במענים בקהילה, עבור באשפוז פסיכיאטרי וכלה בפוסט-אשפוז. המחסור חמור במיוחד בפריפריה הגאוגרפית ובפריפריה החברתית של ישראל, ועבור ילדים ונוער מהאוכלוסייה הערבית ומהאוכלוסייה החרדית. נוסף על כך חסרים שירותים ייעודיים לצרכים ייחודיים כגון הפרעות אכילה, פגיעה מינית והתמכרויות.

יש צורך בתוכנית לאומית לבריאות הנפש לילדים ונוער שתתחשב בצרכים של אוכלוסיות מגוונות, בהיקף ובפיזור השירותים, ותכלול ממשק בין מערכות הבריאות, הרווחה והחינוך ותתקצב בהתאם.

תרומה למדיניות: מיפוי המענים והשירותים וסוגיות המדיניות יכולים לשמש בסיס לתכנון ואימוץ תוכנית לאומית להתמודדות עם הנושא הן בטווח הקצר והמיידי הן בטווח הארוך, וכבסיס לעיגון הזכאות לשירותים של ילדים ונוער עם קשיים רגשיים ונפשיים בחקיקה ייעודית, כפי שהיא מפורטת בהצעת חוק בנושא.

43 מדידת תוצרי התפתחות של ילדי שדרות

חוקרים: קרן מאיר לפידות, ד"ר נועה גירון-סלע, ד"ר יאיר צדקה, פרופ' מיכל גרינשטיין-וייס
מזמיני המחקר: מכון ברוקדייל, אוניברסיטת בן גוריון, ברנקו וייס, עיריית שדרות, עיריית קריית שמונה

רקע: על רקע העלייה העולמית בעיכובים התפתחותיים והקשר המוכח בין חשיפה לטראומה מתמשכת ופגיעה בהתפתחות, נבחנת תוכנית התערבות ייחודית לקידום אבני דרך במעונות יום בגישה מודעת טראומה.

מטרה: לבדוק את השפעת התוכנית על התפתחות הילדים, על רווחת הצוותים החינוכיים ועל האקלים במעונות.

שיטה: במהלך שלוש שנים ימדדו ילדים, הורים, צוותים ומסגרות בשתי רשויות – קריית שמונה ושדרות – באמצעות שאלונים ותצפיות.

ממצאים עיקריים: לאחר שנת התערבות ראשונה, הממצאים הראשונים (שדרות, תשפ"ד) מצביעים על ירידה ניכרת בעיכובים בתחומי שפה, חברה ומוטוריקה, ועל עלייה בתחושת ההישג של הצוותים. המחקר עדיין לא הסתיים.

תרומה למדיניות: המחקר מדגיש כי עבודה התפתחותית מודעת טראומה במעונות יכולה לשפר את התפתחות הילדים, לחזק צוותים חינוכיים, ולתרום למדיניות חוסן ולמערכת חינוך איכותית ויציבה יותר בגיל הרך.

44 השפעת מלחמת "חרבות ברזל" על אנשים עם מוגבלות ובני משפחה מטפלים

חוקרים: ד"ר מריאלה יאבו, ד"ר ליטל ברלב

מזמיני המחקר: ביוזמת המכון

רקע: מצבי חירום מתמשכים בישראל מציבים אתגרים ייחודיים בפני אנשים עם מוגבלות ובני משפחותיהם, החשופים לפגיעות חברתית, בריאותית וכלכלית גבוהה במיוחד. על אף ההכרה בצורכיהם הייחודיים, הידע הקיים על מצבם בעקבות מלחמת "חרבות ברזל" מועט, וחסר מחקר מבוסס נתונים שיאפשר הערכה מערכתית ותכנון מענים מותאמים לטווח ארוך.

מטרת המחקר: מטרת המחקר היא לבחון את השפעות המלחמה על הרווחה הנפשית, החוסן ואיכות החיים של אנשים עם מוגבלות ושל בני משפחה המטפלים בהם, בהשוואה לאוכלוסייה ללא מוגבלות, זאת על ידי אפיון צרכים, דפוסי צריכת שירותים ומחסור במענים או בהתאמתם.

שיטה: ניתוח נתוני סקרי אורך שנאספו לפני ואחרי המלחמה, ועל ראיונות חצי מובנים עם בעלי עניין.

ממצאים עיקריים: המחקר טרם הסתיים

תרומה למדיניות: לממצאים הצפויים עשויה להיות תרומה רבה להבנת צורכי האוכלוסייה במצבי חירום ולפיתוח מדיניות ושירותים מותאמים לאנשים עם מוגבלות ובני משפחותיהם בעיתות חירום.

45 מחוון צרכים קריטיים: ילדים ובני נוער – שאלון לשימוש בשעת משבר וחירום

חוקרות: יעל בכר, ד"ר טל ארזי

מזמיני המחקר: 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון

רקע: מצבי חירום פוגעים בתחושת הביטחון והשגרה של ילדים ובני נוער, ואנשי מקצוע נדרשים לפעול במהירות ללא כלים שיטתיים למיפוי צרכים. אירועי השבעה באוקטובר 2023 חידדו את הצורך בכלי אחיד לזיהוי והתאמת מענים.

מטרת המחקר: פיתוח מחוון שיטתי לזיהוי מאפיינים, צרכים וכוחות של ילדים ובני נוער במצבי משבר, במטרה לסייע לאנשי מקצוע ולרשויות המקומיות בבניית מפת צרכים ותכנון מענים מותאמים.

שיטה ותוצר המחקר: במסגרת המחקר פותח שאלון מקצועי לאנשי רווחה, חינוך ובריאות לאיסוף מידע בזמן חירום. הכלי מדגיש שונות גבוהה בין משפחות ולכן את הצורך בהתאמה אישית של המענים.

תרומה למדיניות: המחוון פותח בתקופת משבר הקורונה ונכנס לשימוש כמענה מהיר בתקופת המלחמה, בין היתר במרכזי המפונים – כדי לאתר ילדים הנמצאים בסיכון מוגבר.

46 שאלון "מה נשמע?" לחניכי הפנימיות במלחמת "חרבות ברזל"

חוקרים: בן אלפסי, ד"ר אנה רזניקובסקי-קוראס, ד"ר טל ארזי

מזמיני המחקר: אגף חוץ ביתי משפחה, ילד ונוער והשמות מיוחדות במשרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: חודש לאחר פרוץ הלחימה הוחלט לברר ישירות עם החניכים השוהים בפנימיות את מצבם בעקבות המלחמה, וכן להעביר מסר של התעניינות ושותפות מצד אנשי מקצוע ומנהלים בפנימיות ובמשרד.

מטרת המחקר : מיפוי צרכים וזיהוי אתגרים בקרב בני נוער במוסדות חוץ-ביתיים.

שיטה: המחקר נערך באמצעות שאלון מקוון לדיווח עצמי עבור החניכים.

ממצאים עיקריים: במחקר עלה כי כמחצית מהחניכים דיווחו על עצבות או מתח, שליש דיווחו על דאגה למצבם הלימודי, ולצד זאת, שני שליש דיווחו על תחושת ביטחון במסגרת הפנימייה.

תרומה למדיניות: איסוף המידע והנתונים במהלך מהיר, אפשר התאמה של מענים מקצועיים ומערכתיים בזמן אמת עבור החניכים בפנימיות.

47 אלימות במשפחה בזמן מלחמה: סקר 'בזק' מקוון בעת מלחמת 'חרבות ברזל'

חוקרות: ד"ר אנה רזניקובסקי-קוראס, הדס שפירא, בן אלפסי, ד"ר טל ארזי

מזמיני המחקר: התוכנית הלאומית למאבק באלימות במשפחה

רקע: אלימות במשפחה היא תופעה רחבת היקף והיא חוצה קבוצות באוכלוסייה, מגדרים, רמות השכלה ומצב חברתי-כלכלי. מלחמת 'חרבות ברזל' והשפעותיה חיזקו את הצורך בתמונת מצב על תופעת האלימות במשפחה בישראל.

מטרת המחקר: לבחון את היקפי האלימות במשפחה ולזהות את גורמי הסיכון הייחודיים למשבר זה.

שיטה: סקר כמותי בקרב מדגם מייצג של 1,529 משיבים.

ממצאים עיקריים: במחקר עלה כי אלימות במשפחה מושפעת ממאפיינים דמוגרפיים (כמו גיל או מגדר), מאפייני מלחמה (מידת הקרבה לאירועי הטרור או המלחמה), ומצרכים נוספים (כמו מצב בריאותי או כלכלי). עוד נמצא כי רבים מן המשיבים, בין מדובר בקורבנות, עדים או פוגעים, לא פנו לגורמי סיוע.

תרומה למדיניות: ממצאי הסקר העלו את החשיבות באיתור ויישוג של פוגעים ונפגעים מאלימות במשפחה ולהנגשת המענים להתמודדות עימה, בייחוד בתקופות משבר כמו מלחמה.

48 פנימיות לילדים ובני נוער בסיכון 2023: ממצאי הערכת מצב ותכנון התערבות (T0)

חוקרות: ד"ר אנה רזניקובסקי-קוראס, הדס שפירא, ד"ר טל ארזי
מזמיני המחקר: האגף החוץ-ביתי במשרד הרווחה והביטחון החברתי

רקע: הסכרות המקצועית מצביעה על כך שילדים ובני נוער המושמים בפנימיות מתמודדים עם אתגרים מורכבים יותר מבעבר.

מטרת המחקר: פיתוח כלים שיאפשרו ביצוע הערכת מצב ותכנון התערבות, ניטור דרכי ההתערבות והשגת התוצאות.

שיטה: שאלון כמותי על אודות 3,400 חניכים בפנימיות.

ממצאים עיקריים: מן המחקר עלה כי מרבית החניכים הם בנים, יהודים, בגילי תיכון, בכנימיות בכרופיל מעוף. התחומים שבהם לחניכים הצרכים הרבים ביותר הם: הרגשי-נפשי, המשפחתי והלימודי-חינוכי-תעסוקתי. דרכי ההתערבות בשימוש הנרחב ביותר הן טיפול פרטני רגשי ופיתוח קשר עם משפחת החניך.

תרומה למדיניות: המחקר סייע בזיהוי אוכלוסיות פגיעות במיוחד שעבורן יש לפתח מענים ייעודיים. נוסף על כך, השאלון משמש כיום ככלי בשימוש שוטף, המסייע בגיבוש תוכנית ההתערבות האישית עבור ילדים במסגרות החוץ ביתיות.

49 השפעות מלחמת "חרבות ברזל" על ילדים ובני נוער בישראל

חוקרות: יעל סבג, ד"ר אנה רזניקובסקי-קוראס, ד"ר טל ארזי
מזמיני המחקר: 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון

רקע: למלחמת חרבות ברזל היו השפעות שליליות נרחבות ועמוקות על כלל אזרחי מדינת ישראל, כאשר ילדים ובני נוער מהווים אוכלוסייה פגיעה במיוחד.

מטרת המחקר: לספק תמונה עדכנית על מצבם של ילדים ובני נוער בישראל במהלך המלחמה ולסיכונים הנשקפים להם במכלול תחומי החיים.

שיטה: ניתוח מסמכי מדיניות, דוחות ארגונים וספרות מחקרית.

ממצאים עיקריים: עלה כי למלחמה השפעות על כלל הילדים בישראל – על קיום פיזי, בריאות ואפשרות להתפתחות, רווחה ובריאות רגשית, השתייכות למשפחה, הגנה מפני אחרים, למידה ורכישת מיומנויות, השתייכות והשתלבות חברתית והגנה מפני התנהגויות סיכון.

תרומה למדיניות: המסמך שחובר סייע להבהיר עבור אנשי המקצוע וקובעי מדיניות את נתיבי ההשפעה הישירים והעקיפים על ילדים ובני נוער בכלל, ועל אלה שמצויים בסיכון בפרט, וכן בהתייחס לתתי אוכלוסיות (בהוצאה חוץ ביתית, קבוצות מיעוט באוכלוסייה וכו').

50 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון: התמודדות בעת משבר – מדריך לחשיבה תוצאתית לתכנון, מדידה ושימוש במידע

חוקרות: יעל בכר, מעיין סרבר, מימי אקרמן, ד"ר טל ארזי

מזמיני המחקר: 360° – התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון

רקע: בעקבות אירועי השבעה באוקטובר 2023, עלה הצורך בגישה סדורה לניהול ידע ותכנון חברתי בעת משבר, במיוחד עבור ילדים ונוער בסיכון.

מטרת המחקר: להנחות אנשי מקצוע בקהילה כיצד לתכנן, למדוד ולהשתמש במידע במצבי חירום, באמצעות עקרונות של חשיבה תוצאתית המאפשרים קבלת החלטות מבוססת נתונים גם בתנאים משתנים.

שיטה ותוצר המחקר: פותח מדריך יישומי הכולל מפות תכנון, כלי מיכוי צרכים ומודל לוגי לתוצאות ביניים וסופיות.

תרומה למדיניות: המדריך מאפשר לבצע היערכות יעילה ומבוססת מידע, זיהוי צרכים מהיר, קביעת מדדים ברורים והערכת התערבויות בזמן אמת.